

491.79
Uk723

CENTRAL CIRCULATION BOOKSTACKS

The person charging this material is responsible for its renewal or its return to the library from which it was borrowed on or before the **Latest Date** stamped below. **You may be charged a minimum fee of \$75.00 for each lost book.**

Theft, mutilation, and underlining of books are reasons for disciplinary action and may result in dismissal from the University.

TO RENEW CALL TELEPHONE CENTER, 333-8400

UNIVERSITY OF ILLINOIS LIBRARY AT URBANA-CHAMPAIGN

JUL 16 1997

JUN 19 1997

When renewing by phone, write new due date below previous due date.

БІБЛІОТЕКА

„Українського Слова“

7. ч.

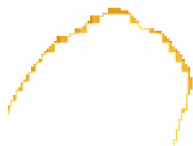
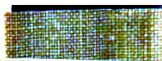
Українська літературна
мова й правопис.

1. Українська Академія Наук.
Найголовніші правила українського правопису.
2. Е. Чикаленко. Про українську літературну мову.

Bibliothek des „Ukrainske Slowo“.

Nr. 7. Über die ukrain'sche literarische Sprache und Rechtschreibung.

ВИДАВНИЦТВО
„Українське Слово“
В БЕРЛІНІ

БІБЛІОТЕКА

„Українського Слова“

74. .

**Українська літературна
мова й правопис.**

1. Українська Академія Наук.
Найголовніші правила українського правопису.
2. Е. Чикаленко. Про українську літературну мову.

БЕРЛІН 1922

Накладом „Українського Слова“

сп. з. з. о. п.

ВИДАВНИЦТВО
„Українського Слова“
В БЕРЛІНІ

Copyright by „Ukrainske Slowo“
G. m. b. H., Berlin.

Із друкарні
Börsenbuchdruckerei Denter & Nicolas, Берлін.

491.79
Uk723

УКРАЇНЬСЬКА АКАДЕМІЯ НАУК

Найголовніші правила Українського Правопису, ухвалені Спільним Зібранням Академії 1919—1920 р.

вт 13 т. пер.

Діє

1. Букву **І** пишемо з початку слова або з початку складу, коли тільки вона вимовляється як **йі**: **І**дець, **І**дкий, **І**дцем, **І**на, **І**нак, **І**ада, **І**адити, **І**, **Й**, **І**сти, **І**хати, **І**хній, **У**країна, твоїми, мої, свої, **І**вга, троїстий.

Після приголосних звуків букви **І** ніколи не пишемо (хіба що з апострофом, § 4).

2. З початку слова, коли не вимовляється **йі**, треба писати **і** (а не **и**): **І**ван, **і**грашка, **і**ду, **і**стина, **і**лля, **і**скра, **і**кавка, **і**м'я, **і**спит, **і**снувати, **і**стота, **і**ти, **і**род, **і**ржа, **і**рпень.

П р и м і т к а: але перед **н** мож: **и**нший, **и**нколи, **и**ней, **и**ноді.

3. Букву **Йо** пишемо з початку слова або з початку складу за голосним звуком: **Йо**го, **Йо**му, **Йо**лоп, твоїго, твоїому; після приголосних, за невеликими винятками,

Це точний передрук книжечки: **Українська Академія Наук. Найголовніші правила Українського Правопису. Державне видавництво. Київ 1921.** (Затверджено Народним Комісаром Освіти УСРР. Гриньком. Друкується як офіційно ухвалене Спільним Зібранням Академії 17. V. і 12. VII. 1919 та 29. II. 1920 р.) Академічне видання. Неодмінний Секретар Академії, акад. А. Кримський. Р. В. Ц. Київ. 8-ма Радянська друкарня. 15 000). Стор. 16, м. 8°.

треба писати **ьо** (а не **йо**): **льо**х, **льо**н, **сьо**годні, **сьо**гий.

Винятки: а) **йо-йо**, роз-
йожитися, **йо**ржитися, соло-
вовий; б) чужі назви: **Воро**бийов,
Соловийов (але **Лінь**ов, **Корень**ов);
Кошельов); в) чужі слова: **кури**оз,
серіозний (або **кури**оз, **сері**озний)
і т. ин.

4. Між губними звуками: **б, п, в, м**
і йотованими голосними: **я, ї, є, ю** ставимо
п р о т и н к у (апостроф) ' (а не **ь**): **б'ю**,
б'є, **б'ється**, **баб'ячий**, **безхліб'я**, **го-**
луб'ята, **п'ять**, **п'ятниця**, **п'ята**, **реп'яхи**,
пуп'янок, **пов'язати**, **в'язи**, **в'ялий**, **в'юн**,
безголов'я, **в'ється**, **в'язнути**, **м'який**,
тім'я, **вим'я**, **плім'я**, **м'ясо**, **ім'я**, **м'яло**,
м'ясниці, **рум'яний**, **на тім'ї**, **на безриб'ї**.

Без апострофа пишуться: **святий**,
свято, **різдвяний**, **морквяний**, **цвях**, **зв'язок**,
розв'язувати, **зв'язувати**, і такі чужі слова,
як: **бю**джет, **бю**ст, **бю**ро, **бю**рократ,
Вюртемберґ, **Белью**, **Мю**ллер, **Мю**льбах,
де-Мюсе, **Мю**рже і інші чужі ймення,
де безапострофною буквою **ю** передається
німецьке **ü** та французьке **u**.

У де-яких словах ставимо апо-
строфа перед йотованою голосною і після
р: **пір'я**, **бур'ян**, **подвір'я** (де чути инакшу
вимову, ніж у **рябий**, **рясний**) і в чужих
словах, таких як: **кур'єр**, **кар'єра**, **ар'єр-**
гард.

Після приростків, що кінчаються на приголосний звук, перед йотованою голосною ставимо апострофа: з'їхати, під'їхати, в'їхати, об'їхати, з'ясувати, без'язикий, з'єднаний, об'єднаний, з'їсти (і зїсти), роз'яснити, з'явитися, з'явище (останнє слово не треба плутати з словом „з'явище“, що відповідає московському „хайло“).

5. Після подвоєних шиплячих звуків: **ж, ч, ш** на кінці слів пишемо **я, ю**: збіжжя, клоччя, безгрішшя, роздоріжжя, за ніччю, цею ніччю, подоріжжю.

6. Приголосний звук перед м'яким приголосним сам стає м'яким, але **ь** після нього не ставимо: слід, світ, сонця, віконця, сміх, цвіт, кість, мислі, панський (хоч вимовляється: сьлід, сьвіт, соньця т. д.)

Тільки після звука **л**, що стоїть перед м'яким приголосним, треба ставити **ь**: пальця, сальцю, закальця; між двома **л** не ставиться **ь**: ллється, лляти, Ілля, гілля.

7. Перед шиплячими звуками **н** не м'ягчимо: менший, тонший, инший кімчик, панщина, ганчірка, віншувати; але **л** у цім випадку м'ягчиться: більший, пальчик, бувальщина.

8. Слова на **-ець** мають на кінці **ь** післанець, горобець, молодець.

При одмінюванні слів на **-ець** перед **ц** не треба писати **ь**: **післанця**, на **кінці**, **отця**, **молодцю**.

Але коли в таких словах перед **ц** стоїть звук **л**, то тоді **ь** треба писати: **пальця**, **смальцю**, **з закальцем**.

9. У сполученнях **зди** і **ети** зубні звуки **д** і **т** зникають перед **н**: **празний**, **тижня**, **півно**, **кожний**, **борозна**, **піений**, **чесний**, **капосник**, **напасник**, **пропасниця**, **власний**, **звісний**, **вієник**, **існувати**, **сучасний**, **водохресний**, **переня**, **ненависний**, **корисний**, **первісний**.

10. Пишемо сполучення **чн**: **безпечний**, **яєчня**, **сердечний**, **Сагайдачний**, **пшеничний**, **безконечний**, **місячний**, **помічний**, **помічник**, **влучний**, **вдячний**, **зручний**, **вічний**, **наочний**.

Але завжди пишемо: **рушник**, **рушниця**, **мірошник**.

11. Приросток **з** (або **із**) перед глухими: **к**, **т**, **п**, **х** змінює своє **з** на **с**: **смазати**, **стулити**, **спитати**, **схилитися**, **сходитися**; перед усіма іншими приголосними приросток **з** (чи **із**) не змінюється: **збавити**, **звести**, **зжалитися**, **зчарувати**, **зчистити**, **звідати**, **зцілити**, **зшивати**, **зшиток**, **зєадити**, **зеісти**.

Приросток **без** не міняє свого **з** на **с**: **безжостий**, **безпутній**, **безчасний**, **безталанний**, **безхатній**, **безчестя**.

12. Закінчення **-ар** та **-ир** на кінці речівників пишемо без **ь**, навіть коли в родовому відмінкові маємо м'який голосний звук: **цар**, **кобзар**, **секретар**, **писар**, **косар**, **лікар**, **вівтар**, **монастир**, **багатир** (род. відм.—**царя**, **кобзаря** і т. д.). Так само: **звір**, **матір**, **тепер**, **не вір**, і в середині слів: **гіркий**, **Харко**, **місто Харків**.

Примітка: але іноді пишуть ці слова і з **ь**: **царь**, **секретарь**, **писарь**.

13. Речівники середнього роду на **-я** (що вийшло з давнього закінчення **-іє**, чи **-ье**) і скількись слів жіночого та чоловічого роду на **-я** (що вийшло з давнішого **-ія** чи **-ья**) подвоюють приголосний звук перед **-я**: **життя**, **сміття**, **багаття**, **весілля**, **Поділля**, **зілля**, **похмілля**, **насіння**, **ходіння**, **волосся**, **поросся**, **безладдя**, **мотуззя**, **галуззя**, **збіжжя**, **роздоріжжя**, **безгрішшя**, **клоччя** і т. п., знов-же **й**: **суддя**, **браття**, **стаття** (з „судія“, „братія“, „стаття“). При відмінюванні таких слів подвоєний приголосний звук залишається перед усіма іншими голосними: **життю**, в **житті**, **весілляю**, на **весіллї**, так само як і в відповідних прикметниках (**життєвий** або **життьовий**) і в зложених словах (**життєпис**).

Губні звуки: **б**, **п**, **в**, **м** і звук **р** у цих випадках не подвоюються: **луб'я**, **безголов'я**, **сім'я**, **подвір'я**, **пир'я**.

Увага I. На кінці таких слів середнього роду пишемо **-я** (а не **-є**): життя, сміття, весілля, дарма що по багатьох українських говірках у цих випадках чуємо **-є** на кінці: життє, сміттє, весіллє, а де-не-де навіть: житє, смітє, весіле.

Увага II. На треба аналогічно з цими випадками переносити подвоєння на чужі слова та на чужі ймення. Треба писати: Вальян (не Валлян!), Тальякоццо, імброльйо, мільйон, Мольєр, барельєф, Нью-Йорк, Тьєр, Готьє, цеб-то з однією приголосною буквою та з **ь**; а в таких словах, як ад'юнкт та кон'юнктура, пишеться апостроф, а не **ь**.

14. Речівники середнього роду, що походять од дієслів на **-увати**, **-ювати**, затримують звук **у**, **ю** (а не **о**, **є**), коли на них нема наголосу: будування, дарування, царювання, раювання, горювання.

15. У родовому одмінковій множини пишемо закінчення **-ей** (а не **-ий**): людей, ночей, коней, грошей, гостей, костей.

16. У давальному відмінковій однини в словах чоловічого роду твердої одміни треба писати закінчення **-ові**, а в словах м'якої одміни **-еві**: батькові, козакові, коневі, учителеві, гостеві, кобзареві, ма-

настиреві, цареві, учневі, товаришеві, ножеві, родичеві, паничеві, купцеві, молодцеві, сонцеві, Василеві.

Слова на **-й** мають закінчення **-сві**:
красві, расві, гасві.

На кінці в цих закінченнях пишемо **-і**, а не **-и**.

Примітка: До твердої одміни належать речівники з закінченнями на твердий звук, а до м'якої — речівники на **-ь, -й, -я, -с**, на шиплячий **-ж, -ч, -ш, -щ**, і ті слова на **-ар, -ир**, що в родовому відмінкові мають на кінці **-я**.

17. У словах чоловічого і середнього роду в орудному відмінкові однини в твердій одміні треба писати: **-ом**, а в м'якій — **-ем**: **столом, конем, полем, Василем, ножем, мечем, ковшем, борщем, гостем, кравцем, учителем, учнем, царем, кобзарем, товаришем.**

У словах жіночого роду в такому разі в твердій одміні треба писати **-ою**, а в м'якій одміні — **-єю**: **водою, землею, попадею, молодницею, їжею, стелею, душею, кручею, пущею, тучею, банею, піснею, лялею, вишнею, черешнею.**

Слова на **-й** мають закінчення **-см**: **краем, расм, гасм, росм, колісм.**

Примітка: Пам'ятати треба, що в прикметниках пишеться в таких випадках тільки закінчення

-ою: синьою, третьою, чужою, иншою, старішою.

18. У словах чоловічого роду, що кінчаться на -ж, -ч, -ш, -щ, у називному та знахідному відмінкові множини треба писати -і: ножі, паничі, товариші, гроші, купці. Так само — в словах жіночого роду типу: радощі, труднощі, молодощі і т. ин. (що ніби являються множиною для слів на -ість: радість).

19. У словах жіночого роду, що кінчаться на -жа, -ча, -ша, -ща, в родовому, давальному та місцевому відмінкові однини та в називному і знахідному відмінкові множини треба писати -і: великої калюжі, на високій кручі, чистій душі, солодкі груші, лев'ячі пащі.

20. У словах жіночого роду, що кінчаться на приголосний звук, треба писати в родовому відмінкові однини -и, а в давальному й місцевому однини та називному й знахідному множини треба писати -і; нар. род. відм. — з ночі, коло печі, з подорожжя, цієї соли, нічної тіни, без сповіді, без відповіді, з радости, до смерті; дав. відм. та місцев. — дрібній солі, в тіні, у ночі, в печі.

Виняток — в осени.

21. Прикметники на -евий (з наголосом на е), не міняють цього е на ьо: вишневий, смушевий, тижневий, грушевий, Василевий, сажневий, дешевий; коли-же

без наголосу, то воно може змінюватися на **ьо**: польовий, лойовий, грошовий.

22. У закінченні прикметників **-ський, -цький** пишемо **ь** після **е, ц**: бабський, братський, панський, людський, Томашівський, козацький, ткацький, німецький, молодецький.

23. У другому ступені прикметників пишемо **-іший** (а не **-ійший**): старіший, миліший.

24. Однаково добре пишемо: гарненький і гарнісінький, білесенький і білісінький (але не гарнісенький, не білісенький).

25. У літературному українському письмі переважно вживається форми займенника **цей, ця, це**, рідше **сей, ся, се**.

26. Часточку **-ея** треба писати в **к у п і** з дієсловом: просит**ься**, носит**ься**, берет**ься**.

27. У дієсловах, у другій особі однини теперішнього та майбутнього часу, пишемо **-ишя** (а не **-сся**, або **-я**): судиш**я**, водиш**я**, боятимеш**я**.

28. У дієсловах, у третій особі однини й множини теперішнього та майбутнього часу, пишемо **-тьєя** (а не **-ця**, або **-ця**): судит**ься**, судят**ься**, губит**ься**, гублят**ься**, заборонюєт**ься**, братимет**ься**, боятимут**ься**.

29. У дієсловах треба писати на-росток **-увати, -ювати** (а не **-овати, -евати**): купувати, танцювати, горювати.

Дієприкметники від цих дієслів мають закінчення **-ований, -ьований**, коли наголос падає на о: купований, збудований, подарований, вторгований, схвилюваний, але пишемо **-уваний, -юваний**, коли наголос не падає на склад перед **-ва-**: вібудуваний, віторгований, вігорюваний.

30. Закінчення **-ство, -ський** додаємо просто до пня: **братський — братство; бабський — бабство; сирітський — сирітство.**

Коли ці закінчення додаємо до пня після звуків **к, ч, ць**, то тоді пишемо **-цький, -цтво**: **козацький — козацтво; ткацький — ткацтво, молодецький, ловецький — ловецтво.**

31. У літературному письмі однаково вживаються **від і од** (але не **от**): **від тебе, од тебе** (але не **от тебе**).

32. У причасниках пишемо одно **и** (а не **два**): **зроблений, спечений, зварений, запроханий, закоханий, виструганий, пораний.**

У прикметниках пишемо два **ин**: **спасенний, невблаганний.**

Правопис чужих слів в українській мові.

1. Чужі слова треба писати по можливості так, як вони вимовляються в своїй мові: доктор, гувернер, доктринер, фельдшер, адвокат, холера, вокзал, капітан, капітал.

2. Звук *g* у чужоземних словах передаємо через *г*: гімназія, телеграф, генерал, газета, термінологія, психологія.

Але в чужих прізвищах точно одрізняємо *g* од *h*: Гюґо (Hugo), Гутгейль, Гріґ, Гартман.

3. У чужих словах звук *л* на письмі здебільшого не м'ягчимо, цеб-то пишемо по *л* букви: а, е, о, у, а не: я, є,ьо, ю: класа, план, лавровий, лантух, латинський, новела, білет, легальний, легенда, легіон, лекція, логіка, флота, філологія, аналогія, лояльний, лозунг, Лузітанія, клуб.

Сюди не стосуються такі слова, як: рельсфний, барельсф, льє (франц. миля — lieu?), мільйон, бульйон, де ь вийшло з і.

Тільки в декількох нечисленних словах, що дійшли до нашої мови через польське посередництво, ми маємо м'яке *л*,

напр.: пляшка, клямка, ляда, лямба, канцелярія, льох, або ще: ілюмінація, ілюстрація (останні не без французького впливу: illustration, illumination).

4. Звук ф у чужих словах, недавно взятих і в нашій мові ще не зукраїнізованих, передаємо через ф (а не хв): форма, Франція, фабрика, фінанси, філологія, фосфор, маніфест, офіцер, фаховий, факт, фасон, фастон, фамілія, фантазія, фарба, фортуна, філософ.

У словах, недавно або не дуже давно взятих, чуже δ th на письмі передаємо через т (не через ф): катедра, Атени, ортографія, міт (міф), анатема, апофтегма, Бористен, логаритм, арифметика, патос, Пітагор, етер і т. ин.

Здебільша те саме правило прикладається й до слів та до ймень, давно взятих, напр.: Теофан, Теодосій (або Тодос). Але є скількись слів цієї категорії, де пишеться ф або хв, а іноді й х: Федір або Хведір (рідше Тодір), Тимохвій або Тимофій (рідше Тимотей), гора Афон (рідше Атос), Хома. Коли такі ймення відносяться до людей західньої Європи, а не до українців, то треба писати тільки т: Тома Аквінський (а не Хома).

5. У чужих словах не подвоюється приголосний звук: класа, маса, каса, шосе, процес, професор, субота, група, суфікс, комісар, комісія, комуна, комуніст,

інтелігент, ілюстрований; тільки звук **и** подвоюємо в отаких словах: манна, панна, ванна, Ганна, бонна.

Але у власних назвах, здебільша лиш чужоземних (винятково в своїх), та в словах з церковної мови подвоюємо приголосний звук згідно з вимовою чужоземців: Едда, Міллер, Мюллер, Ганнібал, Аннам, Колесеа, Менна, авва, равві, осанна.

Увага: В таких випадках треба вважати тільки на справжню вимову у чужоземців, а не на їхню графіку. Через те не пишемо двох приголосних у французьких іменнях: Де - Бюсі, Брюсель, Франшвіль, Мюзета, Гарона, та з другого боку залишаємо подвійні приголосні в італійських іменнях: Ріголетто, Патті, Страделла, Тассо. Пишучи німецьке Мюллер з двома лл, рівночасно Франшвіль, Мюзета, Гарона, та Мюллер з двома лл, рівночасно пишемо: Рюкерт, Гофман (Rückert, Hoffmann), бо й сами німці так вимовляють.

6. Початково **е** в чужих словах передаємо так: а) у словах давніх і часто вживаних, де воно вимовляється як **йе**, через **є**: євангелія, євангеліста, Єгипет,

єауїт, єретик, єрусалим, євген, європа, єпископ.

б) у словах рідко вживаних, де воно вимовляється як е, через е: евакуація, еволюція, егоїзм, екватор, екзамен, екскурсія, елегія, елемент, енергія, епідемія, епізод, епітет, етика, етимологія, етнографія, ефект, епоха, естетика, ехо.

7. Початкове і в чужих словах пишемо через і: історія, імперія, ідол, ідея, ірод, інститут, інтелігент, ігумен, іронія, Іспанія, Індія, Іван, іміграція, інституція, інспектор.

8. В чужих словах пишемо - ія, - іє, а не - іа, - іе: матеріял, геніяльний, спеціяльний, фіялка, варіянт, діявол, діякон, пієтизм, гієна.

9. Чужоземне - іо - звичайно передається через іо: піонер, ембріон, біоскоп, соціологія. В декількох словах, котрі більше поукраїнізувалися, іо чергується з йо — однаково добре пишеться: куріоз і курйоз, серіозний і серйозний. Окрім того: бульйон, мільйон, медальйон.

10. Після приголосних зубних: д, т, в, є, шиплячих: ж, ч, ш і після р у чужих словах (тільки не в іменнях власних) пишемо и (а не і): директор, дипломат, тип, тиран, антихрист, університет, музика, пропозиція, шифрований, режим, фабрика.

Після всіх інших звуків пишемо **і**: мітрополіт, єпископ, євангеліста, публіка, маніфест, міністр, амуніція, принціп, фігура, універсал, хроніка, архів, архідіякон, бібліотека і т. д.

У в а г а: До хрещених іменнів та назв це правило прикладається тільки тоді, коли вони не зукраїнізовані: Мікель, Мікаела, Міклош, Філіппо, Лузітанія і т. д., а коли вони зукраїнізовані, то пишемо **и**: Михайло, Михалина, Микола або Миколай (Николай), Пилип або Филип, Єгипет, Сирія, Рим.

11. У прізвищах чуже і після зубних та шиплячих однаково передається через **і**: Дізраелі, Дільман, Тільмон, Тіде, Тімур, Мазіні, Зібер, де-Бюсі, Роселіні, де-Навжі, Скюдєрі.

12. У чужих словах перед голосною та перед звуком **й** пишемо **і** (а не **и**): Франція, Росія, Австрія, Азія, історія, матеріял, архієрей, Антоній, Онофрій, Григорій, Горацій; але можна писати: диякон, диявол, Гавриїл.

13. Букву **і**, що стоїть у чужих словах після голосної, передаємо через **І** (а не **і**): Каїн, Михаїл, Гавриїл, Рафаїл, Енеїда, архаїчний, героїчний, руїна, архаїзм.

14. Чужий дифтонг **ai** передаємо через **ав**: автор, автограф, аудиторія,

авдієнція, лавровий, Август, Австрія, фавна, фавністичний, Таврія, авціон. Аналогічно — локавт, бравнінг.

Тільки перед голосними передаємо той дифтонг через ау, а не через ав: Аує, Ауєрбах, Шопенгауєр.

ЕВ. ЧИКАЛЕНКО.

**Про українську
літературну
мову.**

Український народ, поділений кордонами, розвивався в неоднакових історичних та політично-суспільних умовах, то й мова літературна у нього виробилась неоднакова, але коли ми хочемо бути нацією, то повинні як найшвидче виробити одну літературну мову. Вона прислужиться до скоршого зближення інтелігенції обох частин України; тоді не буде такого різкого поділу нашої інтелігенції, хоч по мові, на Галичан та Наддніпрянців, а се в деякій мірі допоможе і з'єднанню земель українських.

Як би галицька інтелігенція з самого початку трималась мови свого народу, то сучасна галицька літературна мова булаб далеко ближчою до наддніпрянської, бо простий народ над Дністром говорить тою самою мовою, що й народ над Дніпром, мови якого надержуються наддніпрянські письменники. Вся сучасна галицька літературна мова, а ще біль-

ше розмовна інтелігентна, далеко відійшла від своєї народньої мови, а тому й від надніпрянської літературної і робить вражіння якоїсь мішанини українсько-московсько-польської мови, з великою домішкою інтернаціональних слів, і нагадує мову небіжчика дореформованого „Галичанина“, при чім складня реченнів і наголоси — часто зовсім польські.

Це треба пояснити почасти тим, що галицька інтелігенція, за останнє півстоліття занята була політичною боротьбою за своє національне естнування, і не мала часу звертати уваги на вироблення мови, навіть не зібрала словника галицької народньої мови. На потрібні їй поняття, вона нашвидку черпала слова з багатих чужих літератур, не відаючи часто, що український народ по обидва боки Збруча має свої давні слова на ті поняття. А найчастіше, бажаючи уникнути полонізмів, галицькі письменники умисне відкидають чисто українські слова, які вживаються народом на всьому просторі України, тому тільки що вони згучать однаково, або майже однаково, як і в польській мові і заміняють їх менче відразливими їм — московськими, яких український народ нігде не вживав. А разом з тим, під впливом школи й життя, галицька інтелігенція присвоїла собі, не помічаючи того, чисто польські звороти

і форми реченнів, від яких і досі не може визволитись навіть москвофільська „Прикарпатская Русь.“ В результаті в Галичині виробилась літературна мова чужа Наддніпрянцям і мабуть чужа й галицькому народові, бо для нього видаються інтелігенцією спеціальні часописи на „хлопській“ мові.

Наддніпрянська інтелігенція, під тяжкою московською рукою, менче мала змоги провадити політичну боротьбу, а тому вона мала більше часу і змоги працювати над виучуванням своєї народньої мови. Вона збрала й видала під редакцією Б. Грінченка словарь народньої української мови, а під редакцією М. Уманця (М. Комаря) — російсько-український словарь, а тому, коли настала змога видавати часописи, вона мала по чому пильнувати та дбати про чистоту і народність своєї літературної мови, а через те вона й ближча до народньої мови, ніж галицька літературна. Я, певне, не помилюсь, коли скажу, що наддніпрянська літературна мова ближча й до галицької народньої мови, ніж літературна галицька. Принаймні, як я завважав, галицький селянин добре розуміє наддніпрянську літературну мову, тоді як галицької, особливо газетної, мови не розуміє добре навіть наддніпрянська інтелігенція, як я це знаю з

власного досвіду, а про народ і казати нема чого.

Бажаючи по змозі прислужитись справі об'єднання нашої літературної мови, я подаю тут список переважно московських, церк.-словянських і польських слів, яких не має наддніпрянська літературна мова і які я вибрав з сучасної галицької преси, з календарів та з книжок, що повиходили за останній час.

Слів, позичених з латинської, німецької та інших мов, які не вживаються Наддніпрянцями, я не виписую, бо їх так багато, що довелосьб переписати мало не половину словаря д-ра З. Кузелі. Вони так вражають своєю кількістю навіть і Москалів, у яких теж не мало інтернаціональних слів, що чорносотенний „Кієвлянинь“, коли хотів висміяти галицьку літературну мову, то запевняв, що тільки з одного артикула львівського „Діла“ він вибрав таку, як він каже, „какофонію“: „кавція, калюмнія, квестія, квота, комоція, куртуазія, і прочая корупція, требующая основательной курації“.

Для об'єднання нашої літературної мови й надання їй народнього, національного характеру, перше всього обов'язково треба повикидати з неї оті московські й польські слова, яких нема в наддніпрян-

ській літературній мові та позамінювати їх своїми; позмозі требаб було позамінювати й міжнародні — коли знайдуться тотожні слова в нашій мові, бо навряд чи є рація витворювати, чи виковувати всі свої, як це зробили Чехи і замість електрики писати громовина, а замість гальошів — мокроступи і т. д.

Але взагалі треба подбати, щоб літературна мова не була мовою тільки невеличкої купки інтелігенції, якимсь кастовим жаргоном, чужим народнім масам, а була приступною для можливо ширшого кола людности.

Коротче сказавши, треба з'українізувати, знаціоналізувати галицьку літературну мову.

М. Драгоманів з цього приводу давно сказав в своїх „Чудацьких Думках“: „Література мусить нести в маси народу просвіту, а то найлекшим способом. Для того літературна мова мусить бути як найблизша до простонародньої.“

Список московських, церк.-словянських та польських слів в галицькій літературній мові, які не вживаються в наддніпрянській Україні і переклад їх на українську мову.

А — і, й, та (бо а = але).

Безграничний — безмежний, безмірний, безкрай.

Бездна, пропасть — безодня, прірва.

Безличний — нахабний (а б е з л и ч н и й = людина без виразного морального обличчя).

Безлично — нахабно (а б е з л и ч н о = impersonale).

Бодрий — бадьорий, жвавий.

Бременна, бременність, забременіти — вагітна, вагітність, заваготіти.

Борба — боротьба, борня, бій, січа.

Брушний тиф — черевний, кишковий тиф.

Будьто би — начеб-то, мовби-то, ніби-то.

Вечером — ввечері, увечері.

(В)згляд, зглядно — (п)огляд, позір; власне, властиво.

Віддільний — окремий, поодинокий, особий, відрубний, осібний.

Відноситися — ставитися, стосуватися, удаватися.

Віроятний — імовірний, можливий, правдоподібний.

Вітчизна — отчизна, батьківщина (а в е т ч и н а з російського = шинка).

Виздоровіти — видужати, вичуняти, виходитися, поздоровшати.

Винимати — виймати, брати, вибирати.

Винувний — винуватий, винний.

Висказувати(ся), висказати(ся) — висловлювати(ся), висловитися.

Виобразжати, виображенне — уявляти, мріяти; уява, уявлення, мрія.

Виразити(ся), вираженне — висловити(ся), виявити(ся); вираз, вислов.

Витащити — витягнути, виволікти.

Вкінці! — нарешті! врешті! під кінець.

Волнувати(ся) — хвилювати(ся), баламутити(ся), бурити(ся).

Вожд — отаман, проводар, верховода, ватажок, провідник.

Воздух — повітря (поганий в о з д у х = поганий дух).

Впрочім — проте, однак, тільки, тим часом, врешті.

Вторично — вдруге, повторно.

В роді — як, яко, нахшталт, це німецько-жидівське слово, але воно є у нашого народу (Словарь Б. Грінченка, 336. ст.),

а російського „в роді“ — нема в українській мові.

Глядіти — дивитися (а глядіти = берегти, шукати).

Гостинець — дорога шосейна, соша, шлях (а гостинець = подарунок).

Голосити — оповіщати, (роз)(про)голошувати (а голосити = плакати над мерцем).

Грабити — грабувати, обдирати, лупити.

Грозити — загрожувати, погрожати, нахваляти(ся), страхати.

Громадний — величезний, величезний, здоровенний.

Даром, дарити — дурно, даремно, задарма; — дарувати.

Движене — рух, рушання.

Дитинячий, дитський, діточий — дитячий.

Дійствувати, діятель — діяти, робити, чинити; діяч, працівник.

Дід — старець, жебрак (а дід — батьків батько, або взагалі старий, поважний чоловік).

Доброта — добрість.

Доход — прибуток, зиск, користь.

Дрожати — тремтисся, тремтіти, дріготіти.

Дружина — товариство, театральна трупа (а дружина = жінка).

Збруя — зброя (а збруя тільки на конях).

Звізда — зоря, зірка, зірниця.

Завгодно—хочеш, бажаєш (а з а в г о д н о
— вульгарний вираз).

Завести — обманити, несправжуватись.

Завіщати, завіщанє — заповідати, від-
писати; заповіт, завіт.

Завісити — залежати, підлягати.

Завісити (оружє) — замиритись на час,
закрити, припинити.

Загадочний — загадковий, темний.

Задивлятися, задивлюванє, задивляючий
— дивуватись, дивування, дивний.

Занимати(ся) — займати(ся), зайнятися,
працювати.

Залог — застава, заклад, запорука.

Заложити — закласти, заснувати, за-
становити.

Закликати (рос. воскликнуть) — виклик-
нути, вигукнути.

Заміт, замітити — закид, увага; завважити,
закинути.

Засланяти(ся) — заслоняти(ся), закри-
вати(ся), затуляти(ся).

(Зао)смотрити — забезпечити, запобігати;
дивитися, поглядати.

Запад — захід (сонця).

(За)пукати — (за)стукати (а з а п у к а т и
= нецензурне слово).

Захланний, захланність — ненажерливий,
ненажерливість.

Звісний — відомий, знаний, славний.

Зголоситися — озватися, обізватися, з'яви-
тися.

- Зіставити** — скласти, уложити, скомпонувати.
- Зложний, зложити** — складний; скласти, стулити.
- Злишний** — зайвий, залишний, лишній.
- Знаток** — знавець, митець.
- Знимати** — здіймати, зняти, збирати, брати, змалювати.
- Зобразати, зображенє** — виявляти, виставляти, змалювати; виявленнє, змалюваннє, образ.
- Жаліти** — жалувати, жалкувати, шкодувати, шанувати.
- Жара** — спека, жарота.
- Жатва** — жнива, жниво.
- Желанє, желати** — бажаннє, побажаннє; бажати, зичити, воліти, жадати.
- Жена** — жінка, дружина, подружжа, жона.
- Жолудок** — шлунок, ковбик, стравник.
- Їда** — їжа, харч.
- Нарність** — слухняність, дисципліна.
- Клич** — гасло, поклик.
- Кляч** — кобила (а к л я ч а = шкапа).
- Кнут** — батіг, пуга, бич, нагай, гарапник, канчук.
- Колібанє** — коливаннє, ваганнє, хитаннє, гойданнє.
- Коснутися** — торкнутися, доткнутися, черкнутися, торкатися.
- Кража** — крадіж, крадіжна, злодійство.
- Крайно** — дуже, вельми, надто.
- Красавиця** — красуня, красуля.

Кромі — крім, окрім, опріч.

Кусити — спокушати (спокуса).

Кусок — шматок, кляпоть, шмат.

Купол, копула — баня (на церкві).

Ликувати — радіти, радуватися.

Лише — лишень, тільки, лиш.

Личний, личність, лично — особистий;
особа, особистість (а личность =
осібняк); особисто, наочно.

Лодка — човен, байдак, каюк, дуб.

Луч — промінь, парус.

Мальчик — хлопець, парубчак.

Мнимий — гаданий, непевний.

Мошонка — гаманець, калитка, капшук
(а м о ш о н к а = нецензурне слово).

Мститель, мстительно, месть — местник;
мстиво; помста, пімста.

Мущина — чоловік.

Надіятися — сподіватися, покладати, га-
дати.

Наклоняти — нахилити, нагнути.

Наколи — коли, як-що.

Намекати, намек — натякати, накидати;
натяк, натяканнє.

Наоборот — навпаки, навідворіт.

Нараз — раптом, несподівано, нагло.

Нарочно — нарочито, навмисне, умисно.

Насильно — силою, силоміць.

Наслідник, наслідство — спадкоємець,
наступник; спадщина, спадок.

Начинати(ся) — починати(ся), зачинатися.

- Негодованє — обурення, гнів, ремство.
; Недоставати — бракувати, недоста(р)чати.
(Не)достижимий — (не)досяжний, (не)до-
ступний, (не)приступний.
(Не)зависимий, (не)зависимість — (не)за-
лежний, (не)залежність.
Неслиханий — нечуваний.
(Не)приличний — (не)пристойний, (не)-
чемний.
Необходимий — необхідний, конешний,
неодмінний.
(Не)движимість, недвижимий — (не)ру-
хомість, нерухомий.
Недописати(ся) — не справдити надій.
Нечайний — несподіваний, негаданий.
Но — але, отже, а.
Новість — новина, першина.
Оба, обі — обидва, обидві.
Обава — небезпека, побоювання, страх.
Обвиненє — обвинувачування (несправе-
дливе — .наклеп).
Обида, обидливий — образа, кривда, об-
разливий.
Обиджати, обиджений — образати, об-
ражений.
Обильно — подостатком.
Обнимати — обіймати, обняти, огортати.
Обжаловувати — винуватити, обвинувачу-
вати.
Облаки, облачний — хмари, хмарний.
Ободряти — підбадьорувати, захочувати.
Обоятний — байдужий, байдужливий.

- Обширний — просторий, великий, розлогий.
Общий — загальний, спільний, гуртовий.
Овсім — охоче, залюбки.
Огород — сад, садок (а город те, де
росте городина (ярина)).
Ограничити, обмежити, обмеженє, обмежений —
обмежити, обмеженє, обмежений.
Ожидати — сподіватися, тривати, чекати.
Оказувати(ся), оказатися — виявляти(єя),
показати(ся).
Около — коло, біля, обік.
Окропний — страшний.
Окружений — оточений, обкружений.
Опитний, опит — досвідчений, бувалий;
досвід, спиток, проба.
Опрокинути — збити, спростувати, звалити,
перевернути, перекинути.
Оружє — зброя, броня, оружина.
Осібняк — особа, одиниця.
Оскорбити — образити, уразити.
Особенно — особливо, окреме, одрубно,
нарізно.
Оставати, оставити — лишати(ся), зостати(ся),
покинути(ся).
Осторожно — обережно, обачно.
Ошибка, ошибатися — помилка, похибка,
хиба, помилятися, хибити(ся).
Паломник — прочанин, богомолець.
Передвиджувати, передвидженє — передбачати,
забачати, передбачаннє.
Перенимати — переймати, переняти, перехоплювати.

Пересмотрити — передивитися, переглянути, презирати.

Пец — піч (вариста), груба.

Печальний — сумний, смутний, журний.

Письмо — лист (а п и с ь м о — писанне).

Писатель — письменник, письмак.

Пирог — вареники (а п и р о г и = тільки печені).

Пир, пирувати — банькет(увати), балювати.

Плащ — керей, бурка, пальто.

Подарок — подарунок, дарунок, гостинець, ралець.

Подивляти — захоплюватися.

Подивлятися — дивуватися, чудуватися (а п о д и в л я т и с я = дивитися по сторонах).

Подражнено — роздратовано, вражливо.

Позір! позірно — увага! Обачність; для виду, для вигляду, зверху.

Полагати, положене — покладати, гадати; становище.

Поляна — галява, прогалина.

Понимати — розуміти, тямити.

Пописатися, списатися — відзначитися, виділитися, похвалитися.

Поручити — доручити, приручити, рекомендувати.

Послушний — слухняний, послухняний, шановливий.

Посмотрити — подивитись, поглянути.

Построїти — збудувати, поставити.

Поступати — поводитися, чинити, діяти
(а поступати = подаватися, переходити).

Пособіє — запомога, поміч, допомога.

Почва — ґрунт.

(По)хоронити — (по)ховати, (за)ховати,
погребти.

Правний — правовий.

Прасувати — гладити.

Прощати — прощатися, попрощатися.

Представити (собі), представляти — 1) уявити (собі), 2) приставляти, становити, виставляти.

Прецінь — тимчасом, все таки, одначе.

Приготовляти, приготувати — приготувати, зготувати.

Приклонити, приклонник — прихилити, пригинати, прихильник.

Приложити — прикласти, пристосувати.

Приміненє — пристосуваннє, припасуваннє, приновленнє.

Принимати — приймати, взяти, одібрати.

Примір — приклад, призвід, привід, взір, аразок.

Прислуга — послуга (бо прислуга — слуга).

Пристойний — гарний, ставний.

Прозрачний — прозорий, ясний.

Противно — навпаки, навідворот (а противно — гидко, огидно).

Прошлий — минулий, минувший.

Проч! — геть (його)! прич (від мене)!

Пудло, пуделко — коробка, ящик, ко-
робочка.

П'ястук — кулак.

Пятнистий тиф — плямистий, висипний
тиф.

Радше — краще, швидче, охитніше.

Розложити — розкласти, розвести, роз-
ташувати, розгорнути.

Розположене — 1) розполог, розпорядок,
2) прихильність, настрій.

Родичі — батьки (бо родичі = кре-
вняки).

Розговор — мова, розмова, бесіда, балачка.

Роздор — розладде, розбрат, незгода,
нелагода, сварка, ростич.

Розличати — відрізняти, розпізнавати,
розізнавати.

Рубаха — сорочка, сорочина.

Руководити — керувати, направляти, кер-
мувати, орудувати, верховодити.

Самообразоване — 1) самоосвіта, 2) са-
мопоходженне.

Свер(ч)шок — цвіркун.

Свобідний — вільний, вільготний.

Свойство — вдача, природа, прикмета.

Сильний — міцний, могутний, дужий,
здоровий.

Склінність — 1) похилість, 2) нахил,
потяг, хіть.

Слідити — стежити, слідкувати (а слі-
д и т и = робити сліди ногами).

- Слідуючий — наступний, наступаючий,
другий, той.
- Случай, случайно — випадок, припадок,
випадково, припадково.
- Собраніє — зібраннє, збори, збірка.
- Совітувати — радити, раяти, пораяти,
нараяти.
- Создати — створити, спорудити.
- Солонина — сало (а солонина =
солоне м'ясо).
- Сподні — штани (а сподні = кальсони).
- Способність — 1) здатність, здібність,
кебета, 2) випадок, нагода.
- Средство, середники — засіб, засоби,
спосіб, здобуток.
- Старший — старий, літній (а старший
= порівнююча ступінь).
- Старець, старик — старий, дід, дідусь
(а старець = жебрак).
- Старина — старовина, давнина.
- Стояти — коштувати, значити, вартим
бути.
- Строгий — суворий, гострий.
- Стучати — стукати, грюкати, тарахнати.
- Судьба — доля, талан.
- Сумерк — присмерк, морок.
- Таний, потаніти — дешевий, подешевшати,
подешевіти.
- Терен — земля, край, простори, територія,
місцевість.
- Тишина — тиша, тихість.
- Товчок — стусан, штовхан; привід.

Тогда — тоді, отоді, тогді.

Точ в точ — як раз, як крапля води.

Трепетати — тремтіти, труситися, трепотіти.

Трогати — торкати, займати, чіпати, зачіпати.

Тямити — памятати (а т я м и т и = розуміти).

Угроза — погроза, грізьба, похвалка, пострах.

Удирати — (у)тікати, чкурнути, дмухнути.

Ужас — жах, страхітте, страх.

Узглядняти — вважати, брати на увагу.

Употребляти — уживати, споживати, поживляти.

Услове, умовини — умови, умовини, угода, уклад.

Устати — перестати, ущухнути (а у с т а т и = встати)

Упрямий — упертий, норовистий.

Участвовати — брати участь, брати уділ, спілкувати.

Хлинути — ринути, линути.

Хохотати — реготати, сміятись.

Хромий — кривий, кулявий.

Цвіти, цвітка, цвітник — квітка, квіти, квітник.

Ціха — риса, риска.

Цофнути — відступити, взяти назад.

Черта — риса, смуга, пруг, риска.

Читатель — читач, читальник.

Чувство — почутте, почування, чуте.

Чудний — дивний, чудовий (а чудний
= смішний, придуркуватий).

Шуба — кожух, кожушок, кожушанка,
хутро.

Шутити, шутка — шуткувати, жартувати,
жарт, шуткування.

Щадженне — ошадність.

Язык — мова.

Ярина — городина (а ярина = збіжжє,
що сіється весною).

**Форми і вирази (переважно полонізи),
що вживаються в галицькій мові і яких
нема в наддніпрянській.**

1) Зворотний замієнник себе, собою вживається тут не в такому значінню, як за Збручем; там не можна сказати: „Іван і Петро знають себе і часто розмовляють з собою, хоч і віддалені від себе“, бо це значилоб, що Іван і Петро знають кожний сам себе і кожний з них має звичку розмовляти сам з собою. Наддніпрянці це речення висловлять так: „Іван і Петро знаються між собою і часто розмовляють один з одним, хоч і віддалені один від одного.“

2) Приіменник для чого, для того тут теж вживається, як і в польській мові, не

в тім значінню, як на Наддніпрянщині. Там не можна сказати: „Для чого ти не прийшов до мене? Для того, що ти мене не кликав.“ Ці речення Наддніпрянці висловлять так: „Чому (через що) ти не прийшов? Тому, що (бо) ти мене не кликав.“ Для чого на Україні вживається тільки в значінню в якій цілі. „Для чого (в якій цілі) ти прийшов? Для того (в тій цілі), щоб тебе привітати.“

Так само приіменник *задля* на Україні не вживається в такім значінню, як напр. в Галичині: „бібліотека потерпіла *задля* недостачі опіки і *задля* недбалості завідателя,“ на Україні кажуть: „через недостачу опіки, *через* недбалість завідателя.“

А *задля* на Україні = *для*, *ради*. Напр.: „Зроби се *задля* мене; се потрібно *задля* справедливости.“

3) На Україні наддніпрянській приіменник *через* не вживається в значінню на протязі якогось часу. По українському не можна сказати: „Я ждав тебе *через* цілий день. Помістіть в газеті цю оповістку *через* пять днів,“ бо це значилоб, що треба її помістити тоді, як мине пять

днів, а треба сказати: „пять раз; я ждав тебе цілий (або ввесь) день.“ Так само не можна сказати: „Київ взятий через Денікіна або Денікин розбитий через большевиків.“ А треба сказати: „Київ взяв Денікин, або Київ взятий Денікином; Денікіна розбили большевики.“

4) Приіменник проти на Україні вживається тільки з другим відмінком (проти кого?), а не з третим (проти кому?), тому говорить: „Проти Денікіна, проти большевиків, а не проти Денікину, проти большевикам.“

5) Приіменник взад, як доводив колись в „Зорі“ Б. Грінченко, вважається на Україні за нецензурний вислов, тому требаб його замінити приіменником назад.

6) Приіменник за вживається в Галичині теж здебільшого на польський лад. На Наддніпрянщині не кажуть: Просити за ним, а за кого. Шукати не за ним і чим, а шукати кого і що.

7) На Україні не говорять: „Де і д е ш? Х о д ь т у (т) !“, а кажуть: „Куди й д е ш? Й д и с ю д и...“

8) Прислівник би в українській мові орієнтується на ту літеру, що стоїть перед ним, а не на ту, що йде за ним. Коля

перед **би** стоїть голосівка, то разураз ставиться **б**, хоч-би далі йшла знов літера **б**. Напр., „колиб був; щоб була“ і т. д. А коли перед **би** стоїть шелестівка, то тільки тоді ставиться **би**, напр., Як-би була; був-би і т. д.

Цьому ж законові підлягає і прислівник **же**.

А в галицькій мові ставлять майже скрізь **би** і тим наближають її до польської та російської мови і віддаляють від своєї народньої (zeby, чтобы).*)

9) Вислів — **мав, мали** вживається на Україні тільки в значінню не виконаного наміру: — „Я **мав** (намір) поїхати до Львова, але мене не пустили.“ Але ніколи не вживається, як у Поляків, в значінню — кажуть — напр.: „большевики **мали** заняти Одесу,“ (тоб-то, кажуть, що большевики заняли Одесу), бо ми, Наддніпрянці, це розумієм так, що большевики **мали** **мамір** заняти Одесу, але їм не пощастило.

10) Вираз — **не смію, не смієм** не вживається на Україні в значінню повинні. По українському не можна

*) На жаль М. Левицький в своїй цінній книжці „Паки й паки“ робить помилку, дозволяючи вживати „щоби“, а тим часом в наддніпрянській народній словесності та у класиків скрізь вживається тільки щоб.

сказати: „Ми не сміємо бути некарними,“ а треба сказати: „Ми повинні бути слухняними.“

11) Вираз — **во** виду **се**го не вживається на Україні, там кажуть: **зважаючи на це, маючи це на увазі**“, тому.

12) Наддніпрянці не кажуть: **З точки видження**“ або **„під виглядом теперішньої політичної ситуації“** і т. д., а **„з погляду, з огляду, на зважаючи теперішню ситуацію“** і т. д.

13) На Наддніпрянщині не кажуть: **„Помимо моєї просьби, мимо того, що я не мав часу,“** а кажуть: **„не дивлячись на моє прохання, не зважаючи на те, що“** і т. д.

Мимо вживається тільки в реченнях: **„йшов мимо моєї хати, мимо мого двора.“**

14) На Україні не кажуть: **„В сей (такий) спосіб, а таким, (сим) способом; таким, (сим) робом; таким чином.“**

15) На Україні не вживають форми страдальної (за виємкою зворотів неособових), тому не можна сказати: **„Я зістав вибраний; Денікин зістав розбитий,“** а треба сказати: **„мене вибрано; Денікіна розбито,“** а коли говориться про суб'єкта, що вибрав, що розбив, то кажуть: **„Мене ви-**

брала громада; Денікіна розбили большевики.“

16) Вираз **не пора** не вживається на Україні в значінню вже не час, а **не пора** значить, що не прийшов ще час, але колись прийде: „Чому ти не женишся? Мені ще **не пора**.“

17) Дієслово **кінчиться** на Україні не вживається в теперішності, а тільки в будучності; однаково, як і **скінчиться**, а в теперішності кажуть — **кінчається**: „Коли **скінчиться** служба? Вона завжди **кінчається** о 12-й годині, а сьогодні невідомо коли **кінчиться**.“

18) Наддніпрянці не говорять: „Сповідати **о** чімсь, а **про** що. Боятися **не** **о** свою посаду, а **за** свою посаду.“

19) Злучник **чим** не вживається на Україні при порівнюваннях: „Він дужчий, **чим** я; я витерпів більше, **чим** ви,“ там кажуть: „Він дужчий, **як** я, або дужчий **за** мене; я витерпів більше, **ніж** ви.“ **Чим** вживається на Україні тільки при відмінюванні — що, чого, **чим**: „**Чим** ви приїхали? **Чим** ти ріжеш?“ та в таких реченнях: „**Чим** (що) довше проживеш, тим більше натернишся. **Чим** (що) далі в ліс, тим більше дров.“

20) В Галичині скрізь вживають приіменник від, а на Лівобережжю — од; в українській літературній мові задля милозвучності прийнято ставити від після слів, що кінчаються на голосозвуки, а од — після тих, що кінчаються співзвучками. Напр.: „Не далеко відкотиться овощ од дерева. Час од часу вона бере від батька допомогу.“ Особливо радять уникати вживання приіменника від після слів, що кінчаються на співзвук в, щоб уникнути збігу двох в. Напр.: „Викохував від давна; Брав від тебе.“ Тому радять писати: „Викохував од давна; брав од тебе.“

21) Того самого правила держаться і з приіменниками ві у. Напр.: „Поїхав у ліс; найшла в лісі; поліз у воду, влізло в ухо.“

22) В наддніпрянській літературній мові відмінюють чужоземні прізвіща тільки ті, що кінчаються на співзвуки: Я читав Шекспіра, Шілера; а тих, що кінчаються на голосозвуки, не відмінюють: Я читав Гайне, Дюма і т. д. Так само Галичане за Поляками кажуть: Я люблю Толсто́я, коли треба говорити — Толсто́го, як говориться не Горкíя, а Горько́го.

23) На Великій Україні не кажуть: „Се деребо є високе“; „Він є робітником.“

А кажуть: „Се дерево високе“; „Він робітник, а був хліборобом.“

24) На Україні, ні народ, ні письменники, не вживають таких популярних в Галичині слів, як: **видіти** (бачити), **отвирати**, **отворити** (відчинити), **сей час** (тепер, зараз) та **если** (коли, як-що).

25) Ще треба сказати про прислівник **зараз** (на Полтавщині — **зразу**), про який вже писав М. Левицький (ЛНВ. 1909 т. 3) і який в народній мові вживається тільки в значінню — **всей мент**, в ту хвилю, миттю (по німецькому — *sofort, sogleich*). Напр.: „**зараз** іди до дому! От, скінчу й **зараз** прийду.“ Наддніпрянські газетарі, слідом за Росіянами, а за ними і де-які Галичане почали надавати прислівникові **зараз** і значіння — **тепер, нині, в (під) сей час** (*jetzt*). Напр. пишуть: „**Зараз** небезпечно подорожувати залізницями, бо **зараз** по всій Європі страйки.“ По українському се речення треба висловити так: „**В сей час** небезпечно подорожувати, бо **тепер** скрізь страйки.“

26) Так само почали у нас заводити в літературну мову базарне слово **завгодно**, перекручене українськими перекупками московське — **угодно** (скільки угод-

но, когда угодно = скільки захочеш, коли схочете).

27) Приіменники після і по Наддніпрянці вживають інакше, як Галичани. Галичани кажуть: після мого бажання; після припису, після умови. А Наддніпрянці кажуть: по припису, по умові, по моєму. Коли якось в „Ділі“ один письменник висловився так: „Після мене Толстой є найкращий світовий письменник,“ то це не мало насмішило Наддніпрянців, бо це визначає, що той письменник вважає себе за першого, а Толстого вже за другого, за ним, абе після нього.

Приіменник після на Україні вживається тільки в значінню потім, коли минеться: після обіду; після війни; після смерти, хоч кажуть і по обіді, по смерти, по війні.

28) Російський вислов — „на всякий случай“ (на випадок, все таки, про запас, тим часом) Галичани змішують з російським же виразом — „во всякомъ случаѣ“ (в кожному разі, напевне), а через те й друкують в своїх часописах такі незрозумілі сміховини: „Мимо нелюдського терору, повстання на Україні на всякий (випадок) случай не зменшуються,“ що має визначати, що „не дивлячись на терор, повстання на

Україні все таки, або тим часом не зменшуються“.

29) До якого непорозуміння може привести маленька різниця в мові, видно з такого випадку, який може послужити темою для гумористичного оповідання.

Наддніпрянець запропонував Наддніпрянцеві за його перстень — „тисяч сто корон“. Наддніпрянець був здивований і вражений, він певний був, що йому пропонують 100 тисяч к., бо на Україні вираз „тисяч сто“ визначає суму не 1100, а більш-менш близьку коло 100 тисяч, а коли хочуть визначити суму 100.000 певно, то кажуть: „стотисяч“. А як-би Наддніпрянець висловився не з польська, а сказав, що дає тисячу сто корон, або по „хлопському“ — одинадцять сот, то не було б ніякого непорозуміння, бо так само говорять і над Дніпром.

Деякі з виписаних мною слів та форм, вживаються і галицьким народом і тому вважаються за свої, але коли їх нема у Наддніпрянців, а є у Москалів чи у Поляків, то ліпше їх не вживати у літературній мові. Наприклад: Видіти, отвирати, сейчас, если. Навпаки, слова й форми, яких нема у Наддніпрянців і нема у Поляків чи Москалів, а є тільки в якому-небудь куточку нашої землі, то

такі провінціяльні форми й слова, на мою думку, требаб заводити в літературну мову, щоб збагатити її. Наприклад, у карпатських верховинців є багато слів, яких нема в народі на долах України і коли вони не позичені в сусід, то такими словами варто булоб користуватись. Напр.ик: Киринити (занечишувати морально), сокотити (берегти), минатися (вмирати).

Так само й з формами. Наприклад, форма будучности — „ходитьи-му, робити-мем“ збереглась у нашого народа тільки на лівобережній Україні та в Гуцульщині (му-ходитьи, мем-робити); нема її ні в Поляків, ні в Москалів, то цею формою треба булоб користуватись, як найширше, бо вона надає нашій літературній мові національного характеру.

Взагалі требаб подбати про чистоту, народність галицької літературної мови й об'єднання її з наддніпрянською.

Але від робітників щоденної преси не можна вимагати того, бо в умовах газетної праці, без спеціального коректора мови, дуже тяжко стежити за її чистотою. А все таки і в щоденній пресі можна без всяких труднощів позбутись принаймні хоч отих осоружних: пятнистий, независимий, занимати, обнимати, принимати, опрокинути

і т. д., які нам, Наддніпрянцям, просто душу вивертають, бо нагадують той жаргон, яким говорили на Україні за царських часів унтер-офіцери, нижчі поліціанти та льокаї з „малоросів“, які хотіли показати, що вони люде освічені й нічого спільного не мають з простими „хахлами“—мужиками.

Бж у нас свої, всім відомі слова: плямистий, незалежний, займати, приймати, обіймати, звалити і т. д. Я розумію, що треба позичати і пристосовувати чужі слова, яких нема у свого народу, але на що брати чужі — коли суть свої? Так наче є свідоме бажання витворити якесь малопольське-суздальське язичиє, щоб відокремити інтелігентську мову від „хлопської“, до якої здавна багато галицьких інтелігентів ставиться з якоюсь наче погордою.

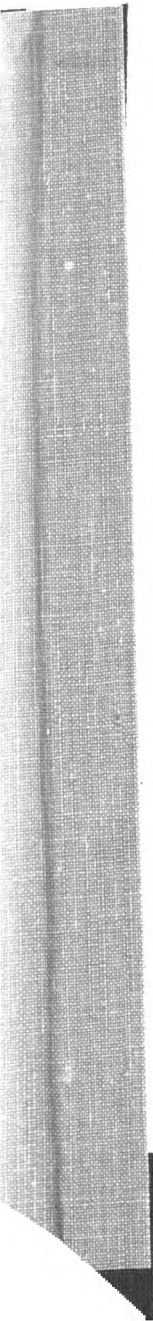
А коли се засмічування суздальщиною робиться несвідомо, то треба завдати собі труда і зайнятися чищенням та об'єднанням нашої літературної мови. Тиждєвї часописи та письменники, що випускають свої твори окремими книжками, повинні підбати про се як найпильніше.

А на послїдок скажу, що коли ми не будем ділитися мовою на Галичан та Українців, то як-би доля не ділила, не краяла нашу територію, а ми таки з'єднаємось колись в одну Соборну Українську Державу.

**„Ukrainske Slowo“ G. m. b. H., Buch- und Zeitungsverlag,
Berlin-Schöneberg, Hauptstrasse 11.**

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA

3 0112 004907132